

Forord NyS 50

THOMAS WIBEN JENSEN

I dette temanummer af NyS, *Ny kognitiv sprogforskning*, præsenteres et nyt sprogvidenskabeligt forskningsfelt for første gang på dansk. Temanummeret indkredser via syv artikler en sprogvidenskabelig tilgang, der repræsenterer et fremvoksende forskningsmiljø i den danske universitetsverden. Det følgende forord er skrevet af Thomas Wiben Jensen som repræsentant for dette forskningsmiljø og medlem af NyS redaktionen.

I bred forstand er dette miljø influeret af, og trækker på indsigter fra, de nyeste tendenser inden for kognitionsforskningen. Denne nye tredje bølge inden for det kognitionsvidenskabelige område (se Steffensen, afsnit 2-4, for en detaljeret beskrivelse af de tre kognitionsvidenskabelige bølger) er i disse år ved at udvikle et nyt syn på, hvad kognition er. Hidtil er begrebet 'kognition' blevet forstået og undersøgt som en primært individuel og indre proces, der finder sted i hovedet og derfor kan lokaliseres til bevidsthedsmæssige og/eller neurale strukturer i hjernen. Dette syn på kognition er nu under forandring. Kort sagt består forandringen i, at begrebet om kognition skifter status fra en indre proces, der muliggør eller understøtter handling, til at være en del af handlingen selv. Det betyder, at kognition ikke længere er forbeholdt det enkelte individs bevidsthed eller hjerne, men også er forankret i de måder, vi bruger hinanden og vores omgivelser til at tænke og handle med. Som Sarah Bro Trasmundi skriver sin artikel:

Den kognitive proces lokaliseres dermed ikke *per se* internt i hjernen, men i et kognitivt system, som rækker ud over individet. Et kognitivt systems grænser defineres funktionelt, hvilket betyder, at specifikke komponenter (fx hukommelse, mennesker, fysiske artefakter), der har en afgørende funktion i en kognitiv aktivitet, medregnes i systemet. Dvs., at hvis opgaven er at løse et matematikstykke,

kunne et tænkt kognitivt system defineres som et system konstitueret af en person, der anvender papir, blyant, hukommelse og medstuderende i den kognitive proces, det er at løse matematikopgaven. (Trasmundi 2016: 59)

Den nye kognitionsforskning, der præsenteres i dette nummer af NyS, er ikke en entydig størrelse og den går derfor også under de forskellige betegnelser *distribueret kognition* og *4E-kognition*, der er en samlebetegnelse for *embodied* (kropslig), *embedded* (indlejret), *enacted* (frembragt) og *extended* (udvidet) kognition. Overordnet set giver det dog god mening at forstå disse nye tendenser som en 'økologisk vending' inden for det kognitive forskningsfelt.

Termen 'økologi' er således central for at forstå baggrunden for denne nye bølge, og den indgår – i forskellige varianter – som en afgørende komponent i næsten alle temanummerets bidrag. Det er her vigtigt at præcisere, at ordet 'økologi' i denne kontekst har en anden betydning end den i dagligsproget brugte om organiske produkter uden brug af sprøjtegifte osv. Økologi skal her forstås som et perspektiv, der fokuserer på relationen og vekselvirkningen mellem fænomener (i dette tilfælde sprog og kognition) og deres omgivende miljø (se Wiben Jensen, afsnit 2). Som Charlotte Sun Jensen redegør for i sin artikel, kan den samme relationelle forbindelse:

... genfindes i ordets etymologi, hvor "øko" (af oldgræsk "eco") betyder "husstand" eller "husholdning". Relationer og systemer er således fælles for husstande, som består af aktører, aktiviteter, ressourceforvaltning osv., og mikroorganismers adfærd, og ikke mindst er det fælles for de nye kognitive sprogteorier, som undersøger sprog og kognition som dynamiske relationer mellem personer, handlinger og miljøer. (Sun Jensen 2016: 154)

Det 'nye' ved denne nye kognitive sprogforskning er således, at den er økologisk funderet, forstået på den måde, at:

1) Sprog ansues og undersøges som en særlig type adfærd, der forbinder kropslige, interpersonelle, symbolske og kognitive dimensioner i en samlet koordination, som vi retrospektivt vælger at kalde "sprog" (se Steffensen, afsnit 5, samt Trasmundi, afsnit 2.3). Sprogsynet er derfor,

at sprog ikke kan eller bør reduceres til et enkelt identificerbart objekt, som fx ord, men at det derimod er et emergent fænomen, som ”*de facto* er et konglomerat af fysiske, fysiologiske, psykologiske, og sociologiske fænomener” (Steffensen 2016: 15).

2) Sprog ansues og undersøges som en nichespecifik aktivitet frem for en primært symbolsk repræsentation. Kodeordet er her *affordances* eller på dansk handlemuligheder. Med udgangspunkt i James Gibsons økologiske psykologi er grundantagelsen, at vores perception af omverdenen ikke er afhængig af en mental repræsentation (her adskiller den nye kognitive sprogforskning sig afgørende fra kognitiv lingvistik), men at vi direkte perciperer de muligheder for handling, som det omgivende miljø tilbyder. En niche er at betragte som ”en mængde handlemuligheder” (Borchmann 2016: 190), og i den optik er undersøgelsesobjektet, hvordan sprog gør det muligt at tænke og handle på særligt menneskelige måder og derved indgå i et væld af forskellige nichespecifikke aktiviteter (som det redegøres for i artiklerne af Borchmann, Due og Trasmundi). Eksempelvis er der fra et økologisk perspektiv afgørende forskelle på skrift og tale, idet de udspringer af forskellige nicheaktiviteter med hver deres ontologi.

3) Sprog ansues og undersøges som et multitemporalt fænomen. Det vil sige, at sproglige manifestationer af enhver art ikke kun kan forstås ud fra deres her-og-nu -udtryk. Det er derfor nødvendigt metodisk at forholde sig åben overfor, at sprog:

opstår i krydsfeltet mellem mange processer på forskellige tidsskalaer, herunder en neural tidsskala (processer i hjernen), en koordinativ tidsskala (processer af kropslig synkronisering), en interaktionel tidsskala (processer i turtagningen), en sociokulturel tidsskala (processer i kulturer, herunder sprogforandringsprocesser) og en evolutionær tidsskala (artens udvikling). (Steffensen 2016: 36)

På dette punkt adskiller den nye kognitive sprogforskning sig således fra både samtaleanalysens (CA) specifikke fokus på den lokale sekventielle kontekst, fra sociolingvistikens fokus på den sociale kontekst og ligeledes fra neurolingvistikens fokus på neurale strukturer, selvom

alle tre retninger hver især udmærket kan bidrage til en økologisk forklaringsmodel. Den tilgang, som skitseres i temanummeret, er stadig i sin vorden og er endnu ikke et fasttømret paradigme, men den peger på en klar og tydelig tendens til at anvende et nyt kognitionsbegreb i undersøgelsen af sprog.

Temanummeret indledes med den store oversigtsartikel *Sprogvidenskabens kognitive spørgsmål: en introduktion til den distribuerede sprogtilgang* af Sune Vork Steffensen. Artiklen består af en historisk gennemgang af kognitionsvidenskabens udvikling fra Turing og Chomsky, over Rosch og Lakoff til nutidens distribuerede kognitionsbegreb med navne som Hutchins og Kirsch. Distribueret kognition kædes dernæst sammen med Gibsons økologiske psykologi for til sidst at munde ud i en detaljeret gennemgang af grundantagelserne i den distribuerede sprogtilgang. Hvis man er interesseret i at få et overblik over moderne kognitionsforskning og dens relation til en økologisk begrebsramme og kognitiv sprogteori, er dette artiklen at starte med.

Sarah Bro Trasmundis artikel *Distribueret kognition og distribueret sprog: analyse af kognitive events i en akutmedicinsk praksis* tager, som titlen angiver, ligeledes udgangspunkt i en distribueret tilgang til kognition og sprog. I artiklen præsenteres en metodisk analysemodel, *kognitiv event-analyse*, som appliceres på videooptagelser af to forskellige diagnosticeringsprocesser på en akutmedicinsk afdeling. Analyserne viser bl.a., hvordan man med fordel kan forstå sådanne situationer som eksempler på distribuerede kognitive systemer, hvor sproglige udtryk, tekniske artefakter, interkropslige dynamikker og sociokulturelle procedurer alle indgår som potentialer for måder at handle på i konkrete situationer. Derudover er det en vigtig pointe i artiklen, at et distribueret kognitivt system også kan være dysfunktionelt, hvis der er et uforholdsmæssigt fokus på kun et element i systemet.

Brian Dues artikel *Falles orientering som ressource for idéudvikling: en single case-analyse baseret på Distributed Cognition (DC) og Conversation Analysis (CA)* adskiller sig fra de andre artikler i temanummeret ved at tage udgangspunkt i etnometodologisk samtaleanalyse koblet med distribueret kognition. Omdrejningspunktet er analyser af videooptagelser af idéudviklingsmøder i forskellige organisationer, hvor fokus er på, hvordan samspillet mellem forskellige modaliteter som gestik, blikret-

ning, mimik og verbalsprog medvirker til at udvikle idéer og det, som forfatteren kalder sam-tænkning (oplevelser af 'at tænke sammen'). Derudover indeholder artiklen teoretiske og metodiske refleksioner over muligheder og udfordringer i forbindelse med at sammentænke de forskellige tilgange til, hvad der er synligt og dermed tilgængeligt for analyse i videooptagelser af social interaktion.

Thomas Wiben Jensens artikel *Metaforicitet: Et kognitivt, økologisk perspektiv på metaforbrug i sproglig interaktion* viser, hvordan en økologisk begrebsramme kan tilbyde en anden forståelse af metaforer og metaforbrug end den, som er indeholdt i Lakoff og Johnsons kognitive metaforteori. Hovedargumentet er, at det økologisk definerede begreb om metaforicitet er mere anvendeligt og fleksibelt i forhold til at studere metaforbrug i social interaktion. Gennem analyser af video- og audiooptagelser vises det, hvordan metaforiciteten kan forstås og analyseres som en synlig del af de dynamiske sproglige og adfærdsmæssige processer, hvorigennem deltagerne i interaktion sammen skaber og vedligeholder en betydningsmæssig dobbelthed. En vigtig pointe er således, at et økologisk kognitionsbegreb flytter fokus fra bagvedliggende skjulte betydningsoverførsler til i stedet at se metaforicitet som indlejret i vores interkropslige og sociokulturelle handlinger.

Charlotte Sun Jensens artikel *Økologiske niches og affordances i andet-sprogstilegnelse, læring og undervisning* viser, hvordan et kognitivt økologisk perspektiv, som betoner relationen mellem tænkning, handling og miljø, tilbyder et nyt perspektiv på forskningen i andet-sprogstilegnelse. Gennem en kritisk læsning af eksisterende tilgange til andet-sprogstilegnelse, herunder samtaleanalyse (CA), samt en gennemgang af en række hjemmearbejdsaktiviteter hentet fra undervisningsmaterialer fra sprogskoler, problematiseres andet-sprogundervisningens mangel på inddragelse af lærernes miljøer uden for klasseværelset. I forlængelse heraf er det en vigtig pointe i artiklen, at andet-sprogforskningen kan videreudvikles ved at medtænke et kognitivt økologisk perspektiv i udforskningen af, hvilke miljøer uden for klasseværelset, som lærerne indgår i.

Simon Borchmanns artikel *En funktionel semantik baseret på økologisk psykologi* tager udgangspunkt i begrebet om handlemuligheder (*affordances*) inden for Gibsons økologiske psykologi og applicerer det på sprog-

brug, der indgår som en del af aktiviteter såsom at lande et fly, informere om vejforhold osv. Artiklen peger på grundlæggende problemer ved de etablerede sprogvidenskabelige beskrivelser af naturlige sprogs meddelelsesstruktur og peger derved også henimod muligheden for og potentialet i at udvikle en semantik på baggrund af en nutidig læsning af den økologiske psykologi. Formålet er at udvikle en semantik, der på adækvat vis kan redegøre for, hvilken pragmatisk funktion ytringer har i forbindelse med udøvelsen af aktiviteter. Artiklen fremhæver, at et hovedformål med sprog er at dele værdier, forstået som muligheden at udvælge, koordinere og revidere mål og dermed dele specifikationer af handlemuligheder.

Line Burholt Kristensens artikel *Sprog og krop – Psykolingvistik i Danmark* adskiller sig fra temanummerets øvrige artikler ved ikke at tage udgangspunkt i en økologisk begrebsramme, men i stedet beskrive og give et overblik over 'nabofelterne' psyko- og neurolingvistik. Artiklen præsenterer det teoretiske og metodiske grundlag for den aktuelle psyko- og neurolingvistiske forskning på dansk grund. Der fokuseres på studier af raske talere af dansk og i mindre grad på klinisk forskning med særlige populationer, fx personer med ordblindhed, afasi eller skizofreni. I relation til temanummeret diskuteres til slut psykolingvistikens muligheder og begrænsninger i forhold til udforskning af sprog som handling.

God læselyst!